

سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بر اساس الگوی حکمرانی شهری (نمونه موردی: منطقه ۵ شهرداری تهران)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۵/۲۲ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۶/۳۱

شکیلا حسینی

کارشناس ارشد مدیریت شهری shakilahosseiny@gmail.com

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: امروزه حکمرانی شهری به عنوان اثربخش ترین شیوه اعمال مدیریت شهری مطرح شده است. با توجه به اهمیت مدیریت شهر به عنوان یک پیش شرط اساسی برای عملکرد خوب شهرها و همچنین موضوع مشارکت مردم در اداره امور شهر به عنوان یکی از سازنده ترین ویژگی حکمرانی شهری جهت حل مشکلات شهر، پژوهش حاضر این موضوع را مدنظر خود قرار داده و با تمرکز بر روی شاخص‌های الگوی حکمرانی شهری، میزان مشارکت را در مدیریت منطقه ۵ شهرداری تهران می‌سنجد.

روش پژوهش: روش پژوهش توصیفی-استنباطی می‌باشد، داده‌ها از دو طریق مطالعات اسنادی و میدانی گردآوری شده و با توجه به حجم جامعه آماری، ۳۸۴ نفر به صورت تصادفی جهت تکمیل پرسشنامه انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌های پژوهش از روش آماری آزمون T و آزمون ANOVA استفاده گردیده است.

یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از آن است که بین مشارکت شهروندان و الگوی حکمرانی شهری رابطه معناداری وجود دارد. بدین معنا که اگر مسئولان شهری بر اساس الگوی حکمرانی شهری رفتار نمایند زمینه‌های لازم را برای مشارکت شهروندان فراهم کرده و به تبع آن رفاه عمومی افزایش خواهد یافت.

نتیجه گیری: نتایج نشان می‌دهد که تمایل شهروندان منطقه ۵ شهرداری تهران به مشارکت در مدیریت شهری بالاست اما بستر مناسبی برای مشارکت وجود ندارد.

واژگان کلیدی: مدیریت شهری، حکمرانی شهری، مشارکت شهروندان، منطقه ۵ شهرداری تهران

مقدمه

رشد شتابان شهری و شهرگرایی به ویژه در کشورهای در حال توسعه، اداره شهرها را با مشکلات جدی رو به رو ساخته است. مسائل اجتماعی، اقتصادی و کالبدی و فرهنگی در شهرها، بر پیچیدگی موضوع افزوده است. به همین سبب و با توجه به شرایط فوق در شهرهای جهان سومی و به طور خاص در کلان شهرها مشکلات عمده ای چون مهاجرت روستاییان به شهر، ترافیک، آلودگی هوا، مسکن، آب و فاضلاب، کمبود سرانه‌ها و بسیاری از فاکتورهای دیگر، بر معضلات اداره شهرها افزوده است. شیوه‌های مناسب مدیریت شهری می‌توانند ضمن اداره شهرها به تدریج از حجم مشکلات کم نموده و شرایط بهتری را برای یک زندگی شهری فراهم نمایند. یکی از مباحث مهم در شهر، دستیابی همه ساکنین به خدمات و تسهیلات عمومی شهری در سطح شهر می‌باشد. افزایش جمعیت در شهرهای بزرگ از یک طرف و نارسایی مدیریت شهری در پاسخگویی به نیاز شهروندان از سوی دیگر، کاهش عدالت شهری را در پی داشته است. از این رو در دهه‌های اخیر موضوع مشارکت مردم در اداره امور شهرها به عنوان مهم ترین شاخص حکمرانی شهری توجه مدیران شهری را برای افزایش کارایی، انسجام و رضایت شهروندان، برانگیخته است. براین اساس روش‌ها و انواع شیوه‌های مشارکت مردم در مدیریت شهری هر روز با توجه به نیاز شهرها تغییر می‌کند. شهری که از زیرساخت‌های ابتدایی یک جامعه مدنی بی بهره باشد با شهری که تمام زیرساخت‌های فضایی کالبدی آن در مراحل تکاملی به سر می‌برد، هر کدام به نوع خاصی از مشارکت برای اداره امور شهر نیازمند هستند. بنابراین مدیران شهری باید با توجه به نیاز مردم و ویژگی‌های کالبدی آن شهر اقدام به جذب و سازماندهی مشارکت‌های مردمی نمایند. از سویی دیگر در موارد بسیاری نیز برای مدیران اداره کننده شهرها مفهوم و ابعاد مشارکت مردم در اداره امور شهر به خوبی و روشنی تعیین نشده از این رو نمی‌توانند از پتانسیل‌های بالای مردمی در راستای مدیریت خود بهره ببرند. کلانشهر تهران نیز از جمله شهرهای بزرگ مهاجر پذیر است. بنابراین این کلانشهر نیازمند تصمیم گیری محلی در خصوص مشارکت مردم در اداره امور شهری است.

بیان مساله

رشد فزاینده شهرنشینی و گسترش روند شهرگرایی و پیچیده تر شدن نظام جامعه شهری از جمله عواملی هستند که ضرورت مشارکت شهروندان در مدیریت شهری را بیش از پیش کرده اند. (آندوپ، ۱۹۹۹: ۴۲۸) در پارادایم مدیریت شهری، نقش‌ها و کارکردهای شهری جدیدتری برای دخالت دادن نظام مدیریت شهری و شهروندان در برنامه ریزی در نظر گرفته شده است. رکن اصلی اجرای طرح توسعه شهری نیز مشارکت همه جانبه افراد و گروه‌های شهری است. (زیاری و دیگران، ۱۳۹۳: ۲۵)

تجربه نشان داده است که مشارکت مردمی در اداره امور شهری باعث بهبود کارایی، تخصیص هزینه به سوی اولویت‌های اجتماعی و پروژه‌های زیر بنایی می‌گردد. مشارکت مردمی که نوعی تمرکزگرایی در اداره امور می‌باشد باعث افزایش توسعه انسانی و عامل برابری و تحقق عدالت اجتماعی- سیاسی می‌گردد. (حکمت نیا و موسوی: ۱۳۸۵: ۱۳۱)

اگر شهروندان، مشارکت در شهر را به منزله مشارکت در سرنوشت خویش بدانند، در این صورت، شهروندان در قالب گروه‌های کاری به شکل گیری و تقویت خصایصی، نظیر خود رهبری، مسئولیت پذیری مبادرت ورزیده، زمینه را برای تغییر و تحول در جهت تلطیف و پویایی شهری آماده خواهند ساخت. (زیاری و دیگران، ۱۳۹۳: ۲۵)

امروزه اهمیت مشارکت در انجام امور به منظور افزایش کیفیت، کاهش هزینه ها، افزایش بهره وری، سهم کردن شهروندان در پذیرش مسئولیت، فراهم سازی نیروی انسانی و مالی برای شهرداری ها، کاهش بار تصدی گری سطوح ملی نسبت به برنامه‌های محلی و افزایش شهروندان آگاه بر کسی پوشیده نیست. مشارکت مردم در روند تصمیم گیری شهری یکی از عناصر اصلی حکومت مردمی بوده و افزایش مشارکت مردم در امور شهری، می‌تواند در ایجاد تعادل شهری نقش ارزنده ای را ایفا نماید. این موارد نشان می‌دهد که در جهان آشفته و زندگی پیچیده شهری، بدون همکاری و مساعدت‌های مردمی، نمی‌توان به توسعه شهری دست یافت. لذا ایجاب می‌کند که افراد جامعه در تمامی امور شهری، همکاری فعال و گسترده ای را دنبال کرده و با مشارکت فعال در جامعه، خواسته‌های مشروعشان را تحقق بخشند. (ربانی و دیگران، ۱۳۸۶: ۴)

هدف اصلی: تعیین میزان مشارکت مردم در مدیریت امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران.

اهداف فرعی

- ۱) تعیین میزان ارتباط بین پاسخگویی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری
- ۲) تعیین میزان ارتباط بین کارائی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری
- ۳) شناسایی الگوی حکمرانی شهری و ویژگی‌ها و ضرورت‌های آن در مدیریت شهری
- ۴) در صورت پایین بودن میزان مشارکت شهروندان، ارائه راهکارهایی جهت افزایش مشارکت در مدیریت شهری منطقه ۵

فرض اصلی: بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

- ۱) بین پاسخگویی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲) بین مردم سالاری (رعایت دموکراسی) مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳) بین وضعیت برابری (عدالت) در عملکرد مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد.
- ۴) بین کارائی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد.

ادبیات پژوهش

مشارکت^۱

مشارکت به معنی حضور همه مردم در تصمیم‌گیری‌های مختلف است که هم به صورت مستقیم و هم از طریق نمایندگان و نهادهای واسطه‌ای قانونی و مشروع تحقق می‌یابد. بر طبق نظر سرجل^۲ و افراد دیگر، مشارکت در بسیاری از کشورها، مفهومی ابهام‌انگیز است. به عنوان مثال میسرا^۳، مشارکت را سهیم شدن افراد در تصمیم‌گیری‌هایی می‌داند که این تصمیم‌گیری در وضع آن‌ها مؤثر است. (ربانی و گنجی، ۱۳۸۴: ۱۲۵)

آلموند و پاول^۴، فعالیت‌های مشارکت جویانه را آن دسته از فعالیت‌هایی می‌دانند که شهروند معمولی می‌کوشد از راه آن‌ها بر سیاست‌گذاری‌های شهری اعمال نفوذ کند. (کیهانی، ۱۳۸۴: ۲۷۷)

در تعریف مشارکت سه جزء مهم وجود دارد: درگیر شدن، یاری دادن و مسئولیت درک عمیق‌تر این تعریف مستلزم مرور اجمالی بر این سه جزء است:

• **درگیری ذهنی و عاطفی:** در مرتبه نخست و شاید پیش از هر چیز دیگر، مشارکت به معنی درگیری ذهنی و عاطفی است و تنها به کوشش‌های بدنی محدود نمی‌شود. در مشارکت خود شخص درگیر است و تنها مهارت و توانایی‌های وی یا امکانات فراهم شده توسط او درگیر نیست. این درگیری روانشناختی است و نه جسمانی. انسانی که مشارکت می‌کند، خود-درگیر است و نه کار درگیر.

• **انگیزش برای یاری دادن:** شخص در مشارکت این فرصت را می‌یابد که از قابلیت‌ها، ابتکارات و آفرینندگی خود برای دستیابی به هدف‌های گروهی استفاده نماید. از این رو مشارکت با موافقت فرق دارد، در موافقت، موافقت‌کننده یاری ویژه‌ای نمی‌کند، بلکه تنها آنچه را که پیش‌رویش می‌گذارند، تصویب می‌کند. در واقع در موافقت نقش اصلی را تصمیم‌گیرنده بازی می‌کند که می‌کوشد تا با استفاده از توانایی‌های خویش جمع را به موافقت وا دارد. اما مشارکت چیزی بیش از گرفتن موافقت از یک جمع برای تصمیم‌گیری است. مشارکت یک داد و ستد اجتماعی دو سویه میان مردم است و نه روش قبولاندن اندیشه‌های مسئولان بالا دست. در واقع در مشارکت نقش اصلی با مشارکت‌کننده است که می‌کوشد تا توانایی‌های خویش را آشکار سازد.

• **پذیرش مسئولیت:** مشارکت اشخاص را بر می‌انگیزد تا در کوشش‌های گروه خود مسئولیت بپذیرند. در واقع مشارکت هنگامی تحقق می‌یابد که بی تفاوتی و بی مسئولیتی جای خود را به احساس وابستگی، هم‌سرنوشتی و مسئولیت بدهد. (غفاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۹)

مشارکت شهروندان

تازه‌ترین زمینه‌های مشارکت، مشارکت شهروندان در اداره امور شهراست. این مشارکت یکی از الزامات زندگی شهری است و هنگامی تحقق می‌یابد که شهروندانشان از حالت فردی که صرفاً در مکانی به نام شهر زندگی می‌کنند، درآیند و به شهروندی فعال بدل شوند از

مدیریت شهری^۷

مدیریت شهری یک مفهوم فراگیر است و هدف از آن تقویت سازمان‌های دولتی و غیردولتی برای شناسایی برنامه‌ها و سیاست‌های گوناگون و پیاده سازی آنها با نتایج بهینه است، بنابراین واکنش کارآمد در برابر مشکلات و موضوعات شهرها، چالش است که مدیریت شهری با آن مواجه است. ایجاد ساختار مالی، ارائه سرپناه، خدمات شهری، ایجاد نظام‌های اطلاعات شهری، تقویت نقش بخش غیر رسمی در شهر و تقویت توان نهادی شهرها شامل کارکرد شهرداری ها، رایج ترین موضوعات در شهر است. (شابرچیم، ۱۳۸۲: ۱۱)^۸

در کنار مفهوم مدیریت شهری مفاهیم مشابه دیگری مانند مدیریت شهرداری ها^۹ و یا مدیریت حکومت محلی^{۱۰} نیز مطرح است که بسیاری اوقات به جای یکدیگر به کار برده می‌شوند. اما معمولاً مدیریت شهری به عنوان زیر مجموعه ای از حکومت محلی تعریف و تلقی شده و به آن شهرداری گفته شده است. روشن است که مشخصات و ساختار شهرداری از کشوری به کشور دیگر تفاوت دارد و هر جامعه ای با توجه به ساختار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خود تعریف خاصی از مدیریت شهری دارد. (سعید نیا، ۱۳۷۹: ۱۹)

حکمرانی شهری^{۱۱}

حکمرانی شهری نوعی فرایند و ارتباط میان حکومت شهری و شهروندان است که هم حکومت شهری و هم جامعه مدنی را دربر میگیرد و بر حقانیت و تقویت عرصه عمومی تاکید دارد. (برک پور، ۱۳۸۵: ۴۹۸) بنابر نظر اکثر صاحب نظران حکمرانی شهری یعنی اثرگذاری همه ارکان تاثیرگذار شهری بر مدیریت شهر با تمام سازوکارهایی که به سوی تعالی شهر و شهروندان حرکت کنند؛ نه اینکه عرصه‌های عمومی و خصوصی کنار گذاشته شوند و فقط عرصه حکومتی اختیاردار آن دو باشد. به عبارت دیگر منشأ قدرت و مشروعیت در حکمرانی شهری، تمام شهروندان و حضور آنها در همه صحنه‌ها و ارکان جامعه مدنی است. (شهیدی، ۱۳۸۶: ۴۲) در واقع حکمرانی شهری، روندی برای تصمیم گیری در جهت این است که بدانیم کدام تصمیم کاربردی تر است. (آندوپ^{۱۲}، ۱۹۹۷: ۴۶) حکمرانی شهری فرایندی است که دولت آن را برنامه ریزی و هدایت می‌کند، ولی با همکاری بخش خصوصی و همچنین شهروندان، جامعه را به پیش می‌برد. (بر آبادی، ۱۳۸۴: ۴۵)

مشارکت شهروندان تعاریف متفاوتی ارائه شده است. بستر مشارکت شهروندان (مردمی) را به مثابه شرکت فعال شهروندان در زمینه‌های گوناگون حکمرانی و امور مربوط به اداره جامعه شهری معرفی می‌کنند. رابرتس در تعریف از مشارکت شهروندان خود بیشتر به مشارکت مستقیم تاکید میکند. مشارکت مستقیم به مشارکت بدون واسطه اطلاق می‌شود که در آن شهروندان به صورت شخصی و عادلانه در روند اداره شهر سهیم می‌شوند. او مشارکت شهروندی را روندی می‌داند که در آن شهروندان عادی همراه با مقامات رسمی به اخذ تصمیمات مهم مربوط به شهر می‌پردازند. (رابرتس^۵، ۲۰۰۴) ارنشتاین^۶ مشارکت شهروندان را سهیم شدن شهروندان در تعیین اهداف و سیاست‌های مربوط به شهر، تخصیص منابع مالی شهر، اجرای برنامه‌های شهری و نظارت بر آنها می‌داند. (ارنشتاین، ۱۹۶۹)

اهمیت مشارکت شهروندان

همگان بر این نکته اذعان دارند که مشارکت در عمل فصلی از توسعه به شمار می‌آید، تا آن جا که گاه توسعه را معادل مشارکت می‌دانند. از این روست که هیچ نوع توسعه ای تحقق نخواهد یافت، مگر آن که مردم تشویق شوند تا سطح زندگیشان را ارتقا دهند. تاکید بر اصل مشارکت در برنامه ریزی به این دلیل است که توسعه بیش از هر چیز، به انگیزش و یادگیری نیازمند است و در بهبود و کفایت مستمر توانایی‌های درونی تجلی می‌یابد و این امر مستلزم مشارکت در تمامی مراحل یک برنامه ریزی توسعه ای است. مشارکت مورد نظر علاوه بر دوره طراحی برنامه ها، همه مراحل مطالعات، هدف گذاری، سیاست گذاری، ارزیابی، تامین منابع، اجرا، نظارت و ارزش یابی را نیز در بر خواهد گرفت. (کاشانی اصل، ۱۳۹۵: ۲۰)

مشارکت در بسیاری از موارد به عنوان وسیله و ابزاری محوری تلقی می‌شود؛ به این مفهوم که به کنشگران خرد امکان می‌دهد تا وارد صحنه‌های کلان تصمیم گیری بشوند. مردم به کمک مشارکت و بدون اتکای جدی بر برنامه‌های رسمی می‌توانند بر مشکلاتشان فایق آیند، یعنی خوداتکا شوند و نیازهای اساسی شان را رفع کنند (پاپلی یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۷: ۲۲)

جدول ۱: شاخص‌های حکمرانی شهری

مؤلفه ها	تعاریف و توضیحات مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری
مشارکت پذیری	روندی که با آن افرادی که در قدرت هستند، به صورت آزاد انتخاب شوند و همچنین بستر مناسبی برای مشارکت فعالانه شهروندان در فعالیت‌های جامعه ایجاد شود.
پاسخ گویی	روندی که دولت و بخش خصوصی در برابر شهروندان، پاسخ گو باشند.
کارایی و اثربخشی	ثبات سیاسی و همچنین اعمال سیاست‌های مناسب و درست برای ارتقاء سطح عمومی جامعه، توسط دولت و بخش خصوصی با مشارکت شهروندان و نظارت دولت مهیا شود.
شفافیت	شفافیت به معنای گردش آزاد اطلاعات و همچنین قابل دسترس بودن آن برای همه شهروندان و مشخص بودن فرایند تأیید و تصویب سیاست هاست.
عدالت	همه شهروندان باید فرصت یکسانی برای دست یابی به خدمات و همچنین فرصت برابر برای رشد فردی داشته باشند
حاکمیت قانون	چارچوبی قانونی و مشروع برای ساختار، و همچنین رعایت آن برای همه و ترویج آن در سطح جامعه ایجاد شود
مسئولیت پذیری	شامل پذیرفتن مسئولیت شهروندان و احترام به خود مختاری‌ها و تساوی حقوق بین شهروندان است
اجماع پذیری	همه ی شهروندان باید به طور مستقیم و به طور غیر مستقیم توسط نهادهای قانون مناقشعان لحاظ و همه ی گروه‌ها و شهروندان را برای رسیدن به یک توافق گسترده برای اینکه چه چیزی بهترین است، در نظر گرفته شوند.

(کوزه گر و دیگران ۱۳۹۵: ۱۰۲)

به مسیل کن و منطقه ۲۲ و از شرق به بزرگراه محمد علی جناح و اشرفی اصفهانی محدود می‌شود. این منطقه از بزرگترین مناطق ۲۲ گانه شهر تهران محسوب شده که از شرق همسایه منطقه ۲، از جنوب مجاور منطقه ۹ و از غرب در مجاورت منطقه ۲۱ و ۲۲ قرار دارد. (اسناد راهبردی ۵ ساله توسعه محلات منطقه ۵)

این منطقه از دیرباز با فضای باز گسترده و روستاهای پراکنده در آن، شناخته می‌شود. دره‌های موجود در منطقه از دیرباز محل سکونت جوامع انسانی بوده که مهمترین آنها "روستای کن" می‌باشد. علاوه بر روستای کن پنج محدوده دیگر که دارای قدمت میباشند، به ترتیب اهمیت عبارتند از: باغ فیض، ده حصارک، مرادآباد، حسن آباد و وسک. اگرچه دو محدوده ی حسن آباد و وسک در درون بافت شهری منطقه حل شده و اثر قابل ملاحظه‌ای از آنان به جای نمانده است ولی سه محدوده دیگر کماکان آثاری از گذشته را در خود دارند. (طرح تفصیلی تهران، منطقه ۵)

منطقه ۵ به پهنه توسعه شهر تهران معروف است. این منطقه پس از انقلاب اسلامی به دلایل مختلف از جمله موقعیت حاشیه‌ای منطقه و جذب جمعیت از مناطق مرکزی و جنوبی، با افزایش جمعیت و توسعه روبرو بوده است. رشد سریع جمعیت در سال‌های پس از پیروزی انقلاب، نشان دهنده میل مردم به سکونت در این منطقه جوان بوده است. با توجه به نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن جمعیت منطقه ۵ در سال ۱۳۹۹ جمعیتی بالغ بر ۸۵۶۵۶۵ نفر را در خود جای داده است.

حکمرانی مطلوب در پی آن است تا نقش دولت‌ها را در حد هماهنگ کننده و پاسدار قوانین محدود کند و از دخالت مستقیم دولت در تصمیم گیری ها، اداره و اجرای امور مربوط به زندگی روزمره ی مردم بکاهد. از این رو توجه و تعمق در این زمینه کمک زیادی به یافتن ترکیب جدیدی از همکاری سه بخش دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی در ارائه خدمات عمومی بهتر خواهد نمود. نقش نهادهای مدنی به عنوان مدافع حقوق شهروندی در تقویت مشارکت مردمی به منظور تاثیرگذاری بر سیاست گذاری عمومی، نقش بخش خصوصی به عنوان عامل تولید در تقویت رشد تولید ناخالص ملی و ایجاد رفاه نسبی و در نهایت نقش دولت به عنوان تسهیل کننده ی فعالیت‌های عمومی در فراهم سازی محیطی برای توسعه پایدار به منظور ایجاد ثبات و توسعه عدالت اجتماعی در جامعه از نقش‌های مهم و اساسی هر یک از بخش‌ها در تسهیل حکمرانی خوب خواهند بود.

شاخص‌های هشتگانه حکمرانی شهری که در جدول شماره ۱ آورده شده است را می‌توان به عنوان دستورالعملی برای تعامل هرچه بهتر سه بخش دولت، بخش خصوصی (بازار) و جامعه به معنای نوین آن تلقی کرد.

معرفی اجمالی منطقه ۵ شهرداری تهران

منطقه ۵ شهرداری با مساحت ۵۲۸۷،۱ هکتار در شمال غرب تهران قرار دارد که از جنوب به جاده مخصوص کرج، از شمال به دامنه کوه‌های البرز، از غرب

حدود این منطقه در تقسیمات شهر تهران به گونه زیر است:

- از شمال به ارتفاعات شمال تهران
- از شرق به بزرگراه آیت الله اشرفی اصفهانی - محمد علی جناح
- از جنوب به جاده مخصوص کرج
- از غرب به مسیل کن

روش تحقیق

این تحقیق را می‌توان از نوع تحقیقات کاربردی دانست و با توجه به ماهیت، موضوع و اهداف پژوهش از روش توصیفی - استنباطی استفاده و مبتنی بر پیمایش می‌باشد.

جامعه آماری تحقیق حاضر براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۹، جمعیت منطقه ۵ شهرداری تهران در حدود ۸۵۸۳۴۶ نفر برآورد شده است. برای محاسبه جامعه آماری از فرمول کوکران با سطح معنی داری ۹۵ درصد استفاده و حجم جامعه آماری ۲۸۴ نفر محاسبه شده است که به صورت خوشه ای و تصادفی از میان ساکنان منطقه ۵ شهرداری تهران انتخاب شده اند.

روش گرد آوری اطلاعات در این پژوهش شامل دو بخش می‌باشد: بخش اول: روش کتابخانه ای: اطلاعات اولیه در مورد متغیرهای تحقیق از طریق مطالعه کتاب ها، مقاله ها، پایان نامه‌ها و جستجو در سایت‌های معتبر اینترنتی انجام گرفته است.

بخش دوم: روش پیمایشی بود و با استفاده از پرسشنامه اطلاعات مورد نیاز جمع آوری گردید.

ابزار جمع آوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه می‌باشد و در طراحی پرسشنامه دقت به عمل آمده تا سوالات از سادگی و وضوح کافی برخوردار باشند. در این تحقیق از یک پرسشنامه جهت سنجش اندازه متغیرها استفاده شده است که برای شهروندان منطقه ۵ شهرداری تهران توزیع شده است.

در این پژوهش برای اندازه گیری متغیرهای پرسشنامه از مقیاس پنج گزینه ای لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) استفاده شده است. برای تبدیل پاسخ‌های کیفی به پاسخ‌های کمی به ترتیب از ۱ تا ۵ برای هر کدام از گزینه‌ها عددی اختصاص داده شده است. ضریب مقداری اهمیت مذکور در ضرایب مقدار فراوانی ضرب شده و نتایج حاصله جهت اقدامات آماری مورد استفاده قرار گرفته است.

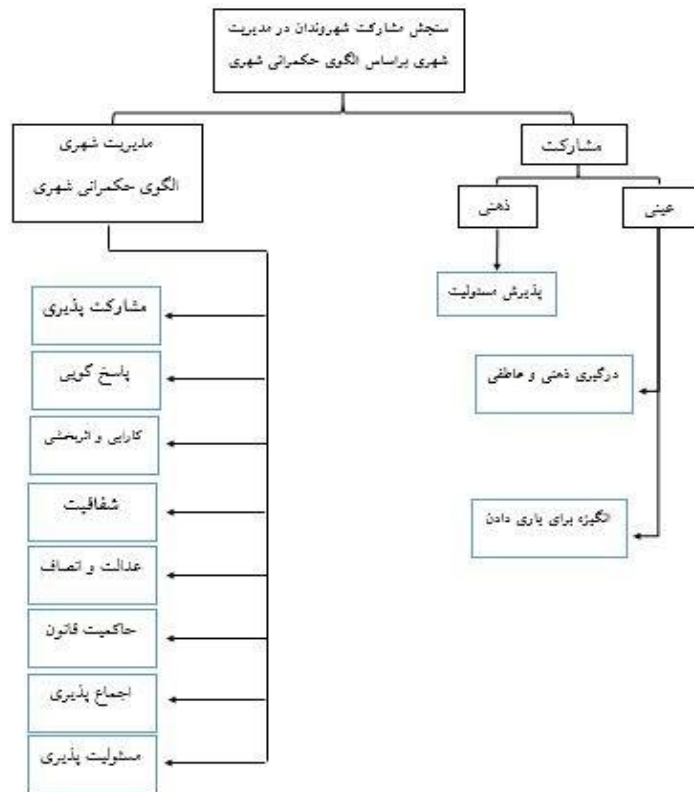
متغیر مستقل^{۱۳} این تحقیق مولفه ی حکمرانی شهری و متغیر وابسته^{۱۴} مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران در نظر گرفته شده است. در این پژوهش رویی سوالات پرسشنامه بصورت محتوایی درونی و با استفاده از نظر اساتید مجرب دانشگاهی تعیین شده است. در این روش، پرسشنامه طراحی شده به متخصصین نشان داده شد و در مورد محتوا و شمول عام سوالات طراحی شده نظر دادند و پس از تایید اساتید به اجرا گذاشته شده است.

پایایی سوالات پرسشنامه با استفاده از تکنیک ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردیده است که ضریب آلفا بین صفر تا یک است و ضریب آلفای یک به معنای پایایی کامل و ضریب آلفای صفر به معنای عدم پایایی می‌باشد. در صورتی که ضریب آلفا از ۰/۷ بالاتر باشد می‌توان نتیجه گرفت که پایداری درونی سوالات بالاست. پایایی سوالات مربوط به سنجش هر یک از ویژگی ها، از طریق نرم افزار SPSS بر اساس ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده است. پایایی محاسبه شده برای سوالات مربوط به مشارکت شهروندان ۰/۷۰۹ و برای سوالات مربوط به حکمرانی شهری ۰/۸۲۱ بوده که می‌توان نتیجه گرفت سوالات دارای پایایی لازم هستند.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها بصورت توصیفی و استنباطی انجام شده که در روش توصیفی، اطلاعات داده‌های خام با استفاده از روش‌های معین طبقه بندی شده بصورت درصد، فراوانی و جداول و نمودارهای آماری ابتدا از تک تک آزمودنی‌ها حاصل شده است. در قسمت استنباطی به تعیین ارتباط و شدت و جهت ارتباط بین نظرات آزمودنی‌ها در مورد هر یک از ابعاد پرداخته می‌شود. جهت انجام این کار از نرم افزار SPSS و آزمون T و آزمون ANOVA استفاده شده که هم وجود ارتباط و هم شدت ارتباط را به خوبی نشان می‌دهد.

مدل مفهومی پژوهش

اجرای الگوی حکمرانی شهری در مدیریت شهری تاثیر بسزایی در افزایش مشارکت شهروندان و در نتیجه افزایش کیفیت زندگی شهروندان خواهد گذاشت. به منظور سنجش میزان مشارکت شهروندان در شهر باید علاوه بر تمایل مردم نسبت به مشارکت، شاخص‌های الگوی حکمرانی شهری را نیز تک به تک ارزیابی و بررسی کنیم تا دریابیم آیا زمینه‌های مشارکت در شهر و

نمودار ۱: مدل مفهومی پژوهش

ماخذ: نگارنده، ۱۴۰۰

کارشناسی ارشد و بالاتر، ۵۶٪ تحصیلات لیسانس و ۲۰٪ تحصیلات دیپلم و پایینتر دارند. از این میان ۳۹٪ بالای ۵ سال در منطقه ۵ تهران سکونت دارند، ۴۱٪ بین ۳-۵ سال و ۲۰٪ نیز در منطقه زیر ۳ سال سکونت دارند.

الگوی حکمرانی شهری: ارزیابی شهروندان به حاکمیت قانون در منطقه و کارایی مسئولان متوسط، زمینه‌های مشارکت شهروندان و مسئولیت پذیری مدیران شهری ضعیف، شفافیت در طرح‌ها و برنامه ریزی ها، اجماع سازی، عدالت و انصاف در برخورداری همه قسمت‌های منطقه از طرح‌ها و برنامه‌ها به صورت یکسان کاملاً نامناسب و ضعیف ارزیابی می‌شوند. در نهایت می‌توان گفت زمینه‌های مشارکت پذیری در منطقه ۵ شهرداری تهران بسیار نامطلوب ارزیابی می‌شود.

تمایل به مشارکت شهروندان: ارزیابی سوالات پرسشنامه به تمایل مردم جهت مشارکت نشان داد که مردم از نظر ذهنی کاملاً مشتاق مشارکت در امور شهر هستند مخصوصاً کمک‌های فکری و عضویت در گروه‌های مختلف آموزشی و نهادهای مردمی اما کمتر مشتاق به کمک‌های اقتصادی هستند.

منطقه برای ساکنان مهیا است یا خیر و همچنین میزان مشارکت پذیری مسئولین نیز سنجیده شود.

بدین منظور شاخص‌های الگوی حکمرانی شهری شامل «مشارکت پذیری، پاسخ گویی، کارایی، شفافیت، عدالت، حاکمیت قانون، اجماع سازی، مسئولیت پذیری» و شاخص‌های تمایل شهروندان به مشارکت شامل بعد عینی «درگیری ذهنی و عاطفی، انگیزه برای مشارکت» و بعد ذهنی «پذیرش مسئولیت» طبق نمودار شماره ۱- در نظر گرفته شده و جهت ارزیابی و سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران پرسشنامه ای تدوین و در اختیار ساکنین آن منطقه قرار گرفته است تا ضمن شناسایی نقاط ضعف و قوت منطقه و میزان پایبندی مدیران شهری به الگوی حکمرانی شهری، تمایل شهروندان به مشارکت نیز سنجیده شود.

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های دموگرافیک: ارزیابی پاسخ شهروندان به سوالات پرسشنامه این پژوهش مشخص کرد که: ۷۶٪ پاسخ دهندگان مرد و ۲۴٪ خانم، ۲۴٪ تحصیلات

جدول ۲: تحلیل آزمون t برای تعیین همبستگی بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی شهری.

95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	Sig. (2. tailed)	df	t	
Upper	Lower					
۱۴.۷۱۳۰	۱۳.۹۵۸۹	۱۴.۳۳۵۹۴	.000	۳۸۳	۷۴.۷۶۳	مشارکت پذیری
۱۴.۷۱۳۰	۱۳.۴۵۲۸	۱۳.۹۱۹۲۷	.000	۳۸۳	۵۸.۶۶۹	حاکمیت قانون
۱۶.۱۰۳۲	۱۵.۳۳۹۵	۱۵.۷۲۱۳۵	.000	۳۸۳	۸۰.۹۵۰	شفافیت
۱۱.۳۹۵۴	۱۰.۶۴۹۴	۱۱.۱۲۲۴۰	.000	۳۸۳	۸۰.۱۰۷	مسئولیت پذیری
۱۱.۴۶۵۴	۱۰.۶۶۷۹	۱۱.۱۶۶۶۷	.000	۳۸۳	۷۳.۴۹۳	اجماع سازی
۱۱.۹۳۳۸	۱۱.۲۴۸۷	۱۱.۵۹۱۱۵	.000	۳۸۳	۶۶.۵۵۸	عدالت
۱۴.۰۸۲۳	۱۳.۲۵۸۳	۱۳.۶۶۹۲۷	.000	۳۸۳	۶۵.۰۷۶	کارایی
۱۵.۵۹۱۹	۱۴.۶۳۰۰	۱۵.۲۱۰۹۴	.000	۳۸۳	۷۸.۵۰۱	پاسخ گویی
۲۳.۷۵۰۹	۲۱.۳۹۴۹	۲۲.۵۷۲۹۲	.000	۳۸۳	۷۳.۶۷۷	مشارکت

(نگارنده، ۱۴۰۰)

آزمون آماری فرضیه‌های تحقیق با استفاده از آزمون t چنانچه در جدول ۴ و ۳ مشاهده می‌شود در سطح معنی داری دو دامنه ای، سطح معنی داری آزمون T برای هر چهار فرضیه برابر ۰.۰۰۰ می‌باشد و این سطح از حداقل سطح معنی داری ۰.۰۵ کوچکتر بوده و نیز باتوجه به مقدار t محاسبه شده به ترتیب ۷۴.۷۶۳؛ ۶۶.۵۵۸؛ ۶۵.۰۷۶؛ ۷۸.۵۰۱ برای فرضیه‌های فرعی اول تا چهارم می‌توان نتیجه گرفت که رابطه معنا داری بین این چهار فرضیه با مشارکت شهروندان در منطقه ۵ شهرداری تهران وجود دارد.

جدول ۳: تحلیل آزمون t برای تعیین همبستگی بین

فرضیه‌های تحقیق

Std. Error Mean	Std. deviation	Mean	N	
۰.۱۹۱۷۵	۳.۷۵۷۵۶	۱۴.۳۳۵۹	۳۸۴	مشارکت پذیری
۰.۱۷۴۱۶	۳.۴۱۲۷۷	۱۱.۵۹۱۱	۳۸۴	عدالت و انصاف
۰.۲۱۰۰۵	۴.۱۱۶۱۳	۱۳.۶۶۹۳	۳۸۴	کارایی و اثربخشی
۰.۱۹۳۷۷	۳.۷۹۷۰۴	۱۶.۲۱۰۹	۳۸۴	پاسخ گویی
۰.۵۹۹۱۲	۱۱.۷۴۰۲۲	۲۲.۵۱۲۹	۳۸۴	مشارکت

(نگارنده، ۱۴۰۰)

جدول ۴: تحلیل آزمون t برای تعیین همبستگی بین فرضیه‌های تحقیق

95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	Sig. (2. tailed)	df	t	
Upper	Lower					
۱۴.۷۱۳۰	۱۳.۹۵۸۹	۱۴.۳۳۵۹۴	.000	۳۸۳	۷۴.۷۶۳	مشارکت پذیری
۱۱.۹۳۳۸	۱۱.۲۴۸۷	۱۱.۵۹۱۱۵	.000	۳۸۳	۶۶.۵۵۸	عدالت
۱۴.۰۸۲۳	۱۳.۲۵۸۳	۱۳.۶۶۹۲۷	.000	۳۸۳	۶۵.۰۷۶	کارایی
۱۵.۵۹۱۹	۱۴.۶۳۰۰	۱۵.۲۱۰۹۴	.000	۳۸۳	۷۸.۵۰۱	پاسخ گویی
۲۳.۷۵۰۹	۲۱.۳۹۴۹	۲۲.۵۷۲۹۲	.000	۳۸۳	۷۳.۶۷۷	مشارکت

(نگارنده، ۱۴۰۰)

با تحلیل پاسخ‌های مردم به پرسش نامه یادشده در نهایت می‌توان نتیجه گرفت اگر زمینه‌های مشارکت در مدیریت شهری و مسئولان شهر مهیا شود. شهروندان کاملا مشتاقانه به مشارکت در شهر خواهند پرداخت.

آزمون آماری فرضیه‌های تحقیق با استفاده از آزمون t

آزمون فرضیه اصلی: بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود دارد.

بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود ندارد.

بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود دارد.

از آنجا که سطح معنی داری آزمون مربوط برابر ۰.۰۰۰ می‌باشد و کوچکتر از (۰.۰۵) می‌باشد. لذا می‌توان چنین ادعا نمود که آزمون فوق در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی دار می‌باشد بنابراین فرض H_0 رد می‌شود. ضمناً T محاسبه شده که نسب تغییرات توضیح داده شده توسط متغیر X به تغییرات کل می‌توان بیان نمود که حدود ۷۳.۶۷۷ تغییرات متغیر وابسته (مشارکت شهروندان) توسط تغییرات در متغیر مستقل (حکمرانی شهری) توجیه می‌شود.

آزمون آماری فرضیه‌های تحقیق با استفاده از ANOVA

جدول ۵: تحلیل ANOVA فرضیه اصلی مربوط به مدل رگرسیونی

Sig	F	Mean Square	Df	sum of squares	
۰.۰۰۰	۲.۸۱۰	۱.۰۱۶	۴	۴.۰۶۶	Between Groups
		۰.۳۶۲	۳۵۶	۲۹.۶۵۸	Within Groups
			۳۶۰	۳۳.۷۲۴	Total

(نگارنده، ۱۴۰۰)

فرضیه اصلی: بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود دارد.

بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود ندارد
 H_0 :
 بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود دارد
 H_1 :

چنانچه در جدول ۵ ملاحظه می‌گردد که سطح معنی داری آزمون مربوط برابر ۰.۰۰۰ که کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد. لذا می‌توان چنین ادعا نمود که آزمون فوق در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی دار می‌باشد بنابراین فرض H_0 رد می‌شود و H_1 تایید می‌شود. ضمناً ضریب F که عبارت است از نسبت تغییرات توضیح داده شده توسط متغیر X به تغییرات H_1 می‌باشد، می‌توان بیان نمود که حدود ۲۰.۸۱٪ تغییرات متغیر وابسته توسط تغییرات در متغیر مستقل (حکمرانی شهری) توجیه می‌شود. (جدول ۵)

تحلیل واریانس فرضیه‌ها

فرضیه اصلی: بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود دارد.

بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود ندارد.
 H_0 :
 بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود دارد.
 H_1 :

سطح معنی داری آزمون مربوط برابر ۰.۰۰۰ که کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد لذا می‌توان چنین ادعا نمود که آزمون فوق در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی دار می‌باشد. بنابراین فرض H_0 رد می‌شود و H_1 تایید می‌شود. لذا مدل رگرسیونی بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری به صورت زیر خواهد بود:

$$Y = 13.652 + 1.016X$$

(الگوی حکمرانی شهری)

پس می‌توان بیان نمود که یک واحد افزایش در متغیر الگوی حکمرانی خوب باعث افزایش در متغیر مشارکت شهروندان به میزان ۱.۰۱۶ در منطقه ۵ شهرداری تهران می‌شود. پس می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی این آزمون از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد.

فرضیه فرعی اول: بین پاسخگویی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد.

بین پاسخگویی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود ندارد
 H_0 :
 بین پاسخگویی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد
 H_1 :

چنانچه در جدول شماره ۷ ملاحظه می‌گردد که سطح معنی داری آزمون مربوط برابر ۰.۰۰۴ که کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد. لذا می‌توان چنین ادعا نمود که آزمون فوق در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی دار می‌باشد. بنابراین فرض H_0 رد می‌شود و H_1 تایید می‌شود. لذا مدل رگرسیونی بین پاسخگویی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران به صورت زیر خواهد بود:

$$Y = 0.014 + 0.052X$$

(الگوی حکمرانی شهری)

جدول ۶: تحلیل واریانس فرضیه اصلی مربوط به مدل رگرسیونی

sig.	t	Standardized	unstandardized		model
		Coefficients	std. Error	B	
۰.۰۰۰	۸.۶۷۶	۱.۲۹۹	۱.۵۷۴	۱۳.۶۵۲	فرضیه اصلی

(نگارنده، ۱۴۰۰)

جدول ۸: تحلیل واریانس فرضیه فرعی اول مربوط به مدل رگرسیونی

sig.	t	Standardized	unstandardized		model
		Coefficients Beta	std. Error	B	
۰,۰۰۴	۰,۲۷۲	۰,۰۵۲	۰,۰۵۰	۰,۰۱۴	فرضیه فرعی اول

(نگارنده، ۱۴۰۰)

مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران به صورت زیر خواهد بود:

$$Y = \text{مردم سالاری (رعایت دموکراسی مسئولان شهری)} \\ ۰,۰۱۸ + ۰,۰۴۱$$

پس می‌توان بیان نمود که یک واحد افزایش در متغیر مردم سالاری (رعایت دموکراسی) مسئولان شهری باعث افزایش در متغیر مشارکت شهروندان به میزان ۰,۰۴۱ در منطقه ۵ شهرداری تهران می‌شود. پس می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی این آزمون از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد.

پس می‌توان بیان نمود که یک واحد افزایش در متغیر پاسخگویی مسئولان شهری باعث افزایش در متغیر مشارکت شهروندان به میزان ۰,۰۵۲ منطقه ۵ شهرداری تهران می‌شود. پس می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی این آزمون از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد.

فرضیه فرعی دوم: بین مردم سالاری (رعایت دموکراسی) مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه فرعی سوم: بین وضعیت برابری (عدالت)

در عملکرد مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد.

بین مردم سالاری (رعایت دموکراسی) مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود ندارد

بین مردم سالاری (رعایت دموکراسی) مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد

بین وضعیت برابری (عدالت) در عملکرد مسئولان شهری و

مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود ندارد

بین وضعیت برابری (عدالت) در عملکرد مسئولان شهری و

مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد

چنانچه در جدول ملاحظه می‌گردد که سطح معنی داری آزمون مربوط برابر ۰,۰۳۴ که کمتر از ۰,۰۵ می‌باشد. لذا می‌توان چنین ادعا نمود که آزمون فوق در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی دار می‌باشد. (جدول ۹) بنابراین فرض H_0 رد می‌شود و H_1 تایید می‌شود. لذا مدل رگرسیونی بین مردم سالاری (رعایت دموکراسی)

جدول ۹: تحلیل واریانس فرضیه فرعی دوم مربوط به مدل رگرسیونی

sig.	t	Standardized	unstandardized		model
		Coefficients Beta	std. Error	B	
۰,۰۳۴	۰,۴۴۴	۰,۰۶۶	۰,۰۴۱	۰,۰۱۸	فرضیه فرعی دوم

(نگارنده، ۱۴۰۰)

جدول ۱۰: تحلیل واریانس فرضیه فرعی سوم مربوط به مدل رگرسیونی

sig.	t	Standardized	unstandardized		model
		Coefficients Beta	std. Error	B	
۰,۰۴۰	۰,۷۸۰	۰,۱۴۲	۰,۰۵۰	۰,۰۴۴	فرضیه فرعی سوم

(نگارنده، ۱۴۰۰)

جدول ۱۱: تحلیل واریانس فرضیه فرعی چهارم مربوط به مدل رگرسیونی

sig.	t	Standardized	unstandardized		model
		Beta	std. Error	B	
۰،۰۴۰	۲،۱۲۹	۰،۹۶۹	۰،۰۹۴	۰،۸۰۶	فرضیه فرعی چهارم

(نگارنده، ۱۴۰۰)

پس می‌توان بیان نمود که یک واحد افزایش در متغیر کارایی مسئولان شهری باعث افزایش در متغیر مشارکت شهروندان به میزان ۰،۹۶۹ در منطقه ۵ شهرداری تهران می‌شود. پس می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی این آزمون از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد. (جدول ۱۱)

جمع بندی

امروزه، یکی از موفقیت آمیزترین شیوه‌ها در زمینه مدیریت شهری، الگوی حکمرانی خوب شهری است که در واقع یک سیستم مدیریت شهری به شکل مشارکتی می‌باشد که سه نهاد جامعه مدنی، بخش خصوصی و دولت در تمامی تصمیم‌گیری‌های مربوطه مشارکت می‌کنند.

با کمی دقت می‌توان دریافت که مفاهیم و شاخصه‌های حکمرانی خوب شهری یک هدف مشترک را دنبال می‌کنند و آن مقتدرسازی شهروندان است. مقتدرسازی فرایندی است که از طریق آن افراد به اندازه کافی قدرت می‌یابند تا در رویدادها و فعالیت موسساتی که بر زندگی آنها اثر می‌گذارد، مشارکت کنند. بدون مشارکت فعال شهروندان، حکمرانی شهری در مفهوم واقعی آن تحقق نخواهد یافت و مدیریت شهری در چارچوبی محدود و ایستا و بدون مشارکت شهروندان، با اعمال قدرتی یکسویه و مسلط در تصمیم‌گیری نسبت به مسائل شهر و شهروندان باقی خواهند ماند.

نتایج نشان داد که بین مشارکت شهروندان در مدیریت شهری منطقه ۵ شهرداری تهران و الگوی حکمرانی خوب شهری رابطه معناداری وجود دارد.

این نتیجه بیان می‌دارد که اگر مسئولان شهری چه در این منطقه و چه در شهرهای دیگر بر اساس الگوی حکمرانی خوب شهری رفتار نمایند و در کارها و مسئولیت‌های خود با رعایت مساوات و عدالت با کارایی لازم انجام دهند و نسبت به مردم و مسئولان بالادستی شفافیت و پاسخگویی لازم را داشته باشند، زمینه‌های لازم را برای مشارکت شهروندان فراهم می‌کنند و به طبع اگر شهروندان به این احساس دست یابند که

چنانچه در جدول ملاحظه می‌گردد که سطح معنی داری آزمون مربوط برابر ۰،۰۴۰ که کمتر از ۰،۰۵ می‌باشد. لذا می‌توان چنین ادعا نمود که آزمون فوق در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی دار می‌باشد.

بنابراین فرض H_0 رد می‌شود و H_1 تایید می‌شود. لذا مدل رگرسیونی بین وضعیت برابری (عدالت) در عملکرد مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران به صورت زیر خواهد بود:

$$Y = 0.044 + 0.050 \text{ (در (عدالت) در (عملکرد مسئولان شهری)}$$

پس می‌توان بیان نمود که یک واحد افزایش در متغیر وضعیت برابری (عدالت) در عملکرد مسئولان شهری باعث افزایش در متغیر مشارکت شهروندان به میزان ۰،۰۵۰ در منطقه ۵ شهرداری تهران می‌شود. پس می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی این آزمون از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد.

فرضیه فرعی چهارم: بین کارایی مسئولان شهری

و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد.

بین کارایی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری H_0 : منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود ندارد

بین کارایی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری H_1 : منطقه ۵ شهرداری تهران رابطه معناداری وجود دارد

چنانچه در جدول ملاحظه می‌گردد که سطح معنی داری آزمون مربوط برابر ۰،۰۴۰ که کمتر از ۰،۰۵ می‌باشد. لذا می‌توان چنین ادعا نمود که آزمون فوق در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی دار می‌باشد.

بنابراین فرض H_0 رد می‌شود و H_1 تایید می‌شود. لذا مدل رگرسیونی بین کارایی مسئولان شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری منطقه ۵ شهرداری تهران به صورت زیر خواهد بود:

$$Y = 0.044 + 0.050 \text{ (کارایی مسئولان شهری)}$$

۵) رعایت اصول عدالت اجتماعی در روند تهیه طرح‌ها و توزیع عادلانه خدمات و فعالیت‌ها؛ نتایج تحقیق حاضر، بحث عدالت در طرح‌های شهری و عمرانی را ضعیف ارزیابی کرد و همچنین نشان داد که بین عدالت و مشارکت شهروندان با اطمینان ۹۵٪ ارتباط معنی داری وجود دارد. بنابراین مسئله ارتقاء جلب اعتماد شهروندان توسط مدیران شهری از طریق تدابیر زیر نقش مهمی در جلب مشارکت مردمی دارد. اگر شهروندان احساس نمایند که منابع و تسهیلات تخصیص یافته به ناحیه مسکونی شان در مقایسه با دیگر نواحی عادلانه نیست، از انجام فعل مشارکت سرباز خواهند زد. بنابراین بر مسئولین شهری فرض است که حتی الامکان اصول عدالت اجتماعی در روند تهیه طرح‌ها و توزیع خدمات و فعالیت‌ها در سطح مناطق شهری را رعایت نمایند. این امر می‌تواند از جهات متعددی بر رضایتمندی اجتماعی، احساس تعلق به منطقه مسکونی و در نهایت بر مشارکت شهروندان در امور شهری تأثیر مثبتی داشته باشد.

۶) تلاش در جهت جلب اعتماد مردم با برخورد یکسان با همه مراجعین در اعمال ضوابط و مقررات و پرهیز از اعطای هر گونه امتیاز خاص به اشخاص خاص، رعایت اصول اخلاقی و پرهیز از هرگونه ضابطه بازی، آمادگی مدیران و مسئولان شهر برای پذیرش انتقاد.

۷) التزام عملی هر چه بیشتر مدیران و مسئولان مدیریت شهری به پاسخگو بودن در مقابل شهروندان و داشتن عملکرد شفاف: یافته‌های تحقیق حاضر، میزان شفافیت و پاسخگویی عملکرد مدیریت شهری از طرف اکثر پاسخ دهندگان ضعیف ارزیابی شده است و همچنین اثبات کردیم که بین شفافیت و مشارکت شهروندان ارتباط معنی داری وجود دارد. بنابراین التزام عملی مدیران شهری به این مولفه نقش مهمی در جلب مشارکت شهروندان دارد. اطلاع رسانی در خصوص برنامه‌ها و طرح‌های عمرانی، برگزاری جلسات پرسش و پاسخ، نظرخواهی از شهروندان در زمینه‌های مختلف، اطلاع رسانی و گزارش عملکرد کارهای صورت گرفته از طرف شهرداری از مهمترین پیش شرط‌های این راهبرد است.

۸) با توجه به اظهار نظر اکثر پاسخ دهندگان مبنی بر نبود سامانه و شبکه ای در سطح شهر جهت انعکاس نظرات، ایده‌ها، انتقادات و شکایات شهروندان از عملکرد مدیریت شهری، گسترش شبکه‌های اطلاع

مسئولان شهری با تمام وجود در جهت آسایش و رفاه آنان قدم بر می‌دارند رغبت شهروندان به مساعدت و مشارکت مسئولان بیشتر خواهد شد.

پیشنهادات

هدف کلی در الگوی حکمرانی خوب شهری دست یابی به توسعه پایدار شهری با استفاده از توان مشارکت شهروندان است. از این رو مهم ترین پیشنهادات در زمینه جلب مشارکت شهروندان در امور مختلف شهری عبارتند از:

۱) آموزش شهروندی و آشنا نمودن شهروندان با مفهوم شهروندی، حقوق و وظایف و مسئولیت‌های آنان: این موضوع که هر فرد در مورد شهر خود باید اظهار نظر کند، حق هر شهروندی می‌باشد. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در این تحقیق، مشخص شد که اکثر پاسخ دهندگان با حقوق و وظایف خود آشنایی چندانی ندارند. در نتیجه جهت فراهم نمودن زمینه مشارکت شهروندان در شهر، اطلاع رسانی مناسب و آموزش شهروندی باید صورت پذیرد.

۲) ایجاد نهادها و سازمان‌های غیردولتی و استفاده از این نهادهای مردمی در حل مسائل و مشکلات شهروندان: اگرچه سازماندهی نهادهای غیردولتی اولین گام در زمینه حضور مشارکت مردم در عرصه زندگی به شمار می‌آید. ولی براساس بررسی که در محدوده مورد مطالعه صورت گرفت، هیچ گونه سازمان و نهاد مردمی که در زمینه مدیریت شهری فعالیت کند وجود نداشت و تمام پاسخ دهندگان اظهار بی اطلاعی کردند. سازمان‌های غیردولتی و مردمی با تقویت حس مسئولیت، شرایط مشارکت را در عرصه‌های فعالیت خود فراهم می‌سازند.

۳) برگزاری جلسات پرسش و پاسخ: یکی دیگر از بهترین راهکارهای مشارکت، برگزاری جلسات پرسش و پاسخ و تبادل نظر با شهروندان و اجرایی نمودن نظرات سازنده آنان. اگر مدیران شهری، مشارکت شهروندان در امور شهری را تقاضا دارند، ضروری است به طور مستمر، نظرات شهروندان را مدنظر داشته و با تدوین نظامی، آرای مردم را هر چه بیشتر اخذ نمایند.

۴) جلب اعتماد شهروندان از طرف شهرداری: براساس مطالعات صورت گرفته توسط اندیشمندان حوزه علم جامعه شناسی، مولفه اعتماد اجتماعی شهروندان نقش مهمی در مشارکت مردمی دارد.

رسانی و سامانه‌های ارتباطی نقش مهمی در افزایش مشارکت شهروندان دارد.

۱۰) ایجاد صفحات مجازی فعال جهت اطلاع رسانی مستمر به مردم؛ با مطالعات میدانی صورت گرفته در منطقه محرز شد که اکثر شرکت کنندگان اطلاع دقیقی از طرحها و برنامه‌های شهرداری ندارند. پیشنهاد می‌شود با اطلاع رسانی و ارائه گزارش‌های مستمر ساکنان منطقه را برای جلب مشارکت بیشتر ترغیب کنند.

۱۱) ساخت فرهنگسرا و ایجاد کلاس‌های آموزشی و گروهی: پس از ارزیابی‌های صورت گرفته مشخص شد ساکنان تمایل بالایی جهت شرکت و فعالیت داوطلبانه در این کلاس‌ها دارند. با ایجاد این گونه‌ها برنامه‌ها می‌توان باعث افزایش حس تعلق به منطقه و افزایش حس مسئولیت پذیری در شهروندان شد و مشارکت را افزایش داد.

منابع و مأخذ

آدینه‌وند، اصغر، حاجی زاده، مریم، قدمی، مصطفی، ۱۳۹۱، بررسی عملکرد شهرداری در چهارچوب حکمرانی خوب شهری (نمونه مورد مطالعه: شهر بابلسر)، دوفصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۱ بهار و تابستان ۹۲

ابراهیم زاده، عیسی. شمس اله، کاظم زاده، ۱۳۹۲، سنجش میزان مشارکت شهروندان در اجرای پروژه‌های زیربنایی شهرداری. فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۳۰

ابراهیم زاده، عیسی و مرتضی اسدیان؛ بهار ۱۳۹۲، تحلیل و ارزیابی میزان تحقق پذیری حکمروایی خوب شهری در ایران (موردشناسی: شهر کاشمر)، جغرافیا و آمایش شهری منطقه ای، شماره ۶

اسناد راهبردی ۵ ساله توسعه محلات منطقه ۵ اورک، پیوش، ۱۳۹۴، سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری براساس الگوی حکمرانی خوب شهری (مطالعه موردی: منطقه چهار شهرداری اهواز)، دومین کنفرانس علمی پژوهشی افق‌های نوین در علوم جغرافیا و برنامه ریزی، معماری و شهرسازی ایران

ایمانی جاجرمی، حسین و دیگران؛ ۱۳۸۱، مدیریت شهری پایدار؛ بررسی تجارب مشارکتی شهرداریها و شوراهای اسلامی ایران، سازمان شهرداریها و دهیاریها ایمانی جاجرمی، و دیگران، ۱۳۸۶؛ تحلیل مدل‌های حکمرانی شهری در انتخابات سومین دوره شورای

اسلامی شهر تهران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۴

برآبادی، محمود ۱۳۸۴، الفبای شهر، تهران: سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور.

برک پور، ناصر ۱۳۸۵، گذار از حکومت شهری به حاکمیت شهری در ایران، رساله دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.

برک پور، ناصر و ایرج اسدی، ۱۳۸۸، مدیریت و حکمروایی شهری، دانشگاه هنر، تهران

پاپلی یزدی محمد حسین، ابراهیمی محمد امیر، ۱۳۸۷، کتاب نظریه‌های توسعه روستایی، انتشارات سمت
چیمیا، شایبر ۱۳۸۲، مدیریت شهر: خط مشی‌ها و نوآوری‌ها در کشورهای در حال توسعه. پرویز زاهدی (مترجم). چاپ دوم. تهران: شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری.

حسینزاده دلیر، کریم، و دیگران، ۱۳۹۱، مدیریت شهری در شهرهای میانی ایران، فصلنامه علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی، سال دوازدهم

حکمت نیا حسن؛ موسوی میرنجف، ۱۳۸۱، تحلیل تاریخی از مشارکت شهروندان در اداره امور شهرهای ایران، تحقیقات جغرافیایی ایران

خسروشاهی، معصومه، ۱۳۹۷، مبانی مدیریت شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز

خوانین، مریم، ۱۳۹۷، نقش مشارکتهای مردمی در توسعه پایدار شهری در منطقه ۵ شهرداری تهران، کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی جهان اسلام، ایران - تبریز

ذاکری، محمد حسین، قهرمانی، آرزو، شهنازی، درسا، حمزه خانی، اسماعیل، ۱۳۹۵، آزمون دو نظریه پیمون و مستطیل طلایی ایرانی در خانه‌های دوره قاجار شیراز، فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی

ربانی، رسول، محمد عباس زاده و وحید قاسمی؛ ۱۳۸۶، بررسی تاثیر رفاه اقتصادی و اجتماعی بر میزان مشارکت شهروندان در امور شهری (مورد مطالعه شهر اصفهان)، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی، مشهد،

رزاقی، حسن، ۱۳۹۳، سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بر اساس الگوی حکمرانی خوب شهری (مورد مطالعه؛ منطقه آزاد ارس)، پردیس بین المللی ارس

زیاری، کرامت اله و رزاقی، حسن ۱۳۹۳، سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بر اساس

- مهندسان مشاور بافت شهر ۱۳۸۲، طرح بررسی مسایل توسعه شهری مناطق تهران مطالعات مدیریت شهری، شهریور
- موسی نژاد، محمد جواد و دیگران، ۱۳۸۷، بررسی میزان مشارکت مردم در مدیریت شهری تهران بر اساس الگوی حکمرانی شهری خوب (مطالعه موردی: شهرداری منطقه ۶ تهران)، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور، چاپ اول
- نیک پی، وحید، ۱۳۹۰، ارزیابی و سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری، شهر یاسوج براساس الگوی حکمرانی خوب شهری، دانشگاه تهران
- Astleithner, F & Hamedinger, A. (2003); Urban sustainability as a new form of Governance; obstacles and potentials in case of Vienna, journal of innovation, Vol 16. No 1, pp 75-51.
- Michael J. Mellis (2007), citizen participation in neighborhood context, the university of Utah, published by sage.
- Carole Rakodi (2001); Forget Planning, put politics first? Priorities, journal of JAG 1 volume 3- Issue 3, 2001.
- Carole Rakodi (2003), "politics and performance: The implication of emerging governance arrangements for urban management approaches and information system". Habitat International, No.27.
- Schwab, B. Kubler, D. and Walti, S. (2001), "Metropolitan governance and Democracy in Switzerland", paper prepared for the workshops: governance and democratic legitimacy at the 29th ECPR joint session of workshops, Grenoble, 6-11, April 2001.
- Roberts, anc. (2004) public deliberation in age of direct citizen participation the American review of public administration, vol.34 no.4pp315-353.
- UNDP (1997), Defining core characteristics of good Governance, United Nations Development Programme, Management Development and Governance Division, Strengthening Capacity for People-Centred Development, UNDP, New York
- UNDP (2000). Characteristics of good governance. The urban governance initiative TUGI.
- UNCHS (Habitat)-The Global Campaign for good urban governance, the journal of Environment & urbanization Vol 12. No 1, April 2000, Institutional Profile.
- UNDP (2000). Characteristics of good governance. The urban governance initiative TUGI
- الگوی حکمرانی خوب شهری، منطقه آزاد ارس، انتشارات مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۱
- رفعیان، مجتبی، حسین پور، علی، ۱۳۹۰، حکمرانی خوب شهری از منظر نظریات شهرسازی، انتشارات طحان.
- سعید نیا، احمد و دیگران ۱۳۷۹، مبانی و چالش‌های مدیریت شهری، نشریه: مدیریت شهری، دوره ۱، شماره ۲
- سعید نیا، احمد، ۱۳۸۹، کتاب سبز شهرداریها- مدیریت شهری، جلد یازدهم، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، تهران
- شهیدی، محمد حسین ۱۳۸۶، شهرسازی، حمل و نقل و حکمروایی شهری، جستارهای شهرسازی، سال ششم طرح تفصیلی منطقه ۵ استان تهران
- عجمی کهکی، محمد مهدی ۱۳۹۵، ویژه نامه مهندسی صنایع در مدیریت شهری، ماهنامه علمی دانشجویی مهندسان صنایع، سال چهاردهم،
- غفاری، غلامرضا. و همکاران، ۱۳۹۰، مشارکت‌های مردمی و امور شهری، انتشارات جامعه و فرهنگ
- کاشانی اصل، امیر، و دیگران، ۱۳۹۵، سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری براساس الگوی حکمرانی خوب شهری (مطالعه شهر زابل)، دومین کنگره بین المللی علوم زمین و توسعه شهری
- کوزه گر، لطف علی و دیگران ۱۳۹۵، ارزیابی مدیریت شهر اهواز در چارچوب حکمرانی خوب شهری، معماری و شهرسازی
- کیهانی، مسی الله ۱۳۸۴، بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی دانشجویان، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی
- محمدی، جواد و همکاران، ۱۳۹۱، تحلیلی بر سنجش فناوری اطلاعات و ارتباطات و نقش آن در تحقق مشارکت اجتماعی و توانمندسازی مدیریت شهری: مطالعه موردی منطقه ۶ شهر اصفهان، دو فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۱
- مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهرتهران ۱۳۸۹، حکمرانی خوب شهری یک ضرورت تردید ناپذیر، دانش شهر، تهران، شماره ۱۱
- مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

یادداشت‌ها

- ¹ participation
- ² Serjel
- ³ Misra
- ⁴ Almond and powel
- ⁵ Roberts. 2004
- ⁶ Arenstein
- ⁷ Urban management
- ⁸ Cheema, G. Shabbir
- ⁹ Municipal Management
- ¹⁰ Management Government local
- ¹¹ Urban Governance
- ¹² UNDP
- ¹³ Independed variable
- ¹⁴ Depended variable